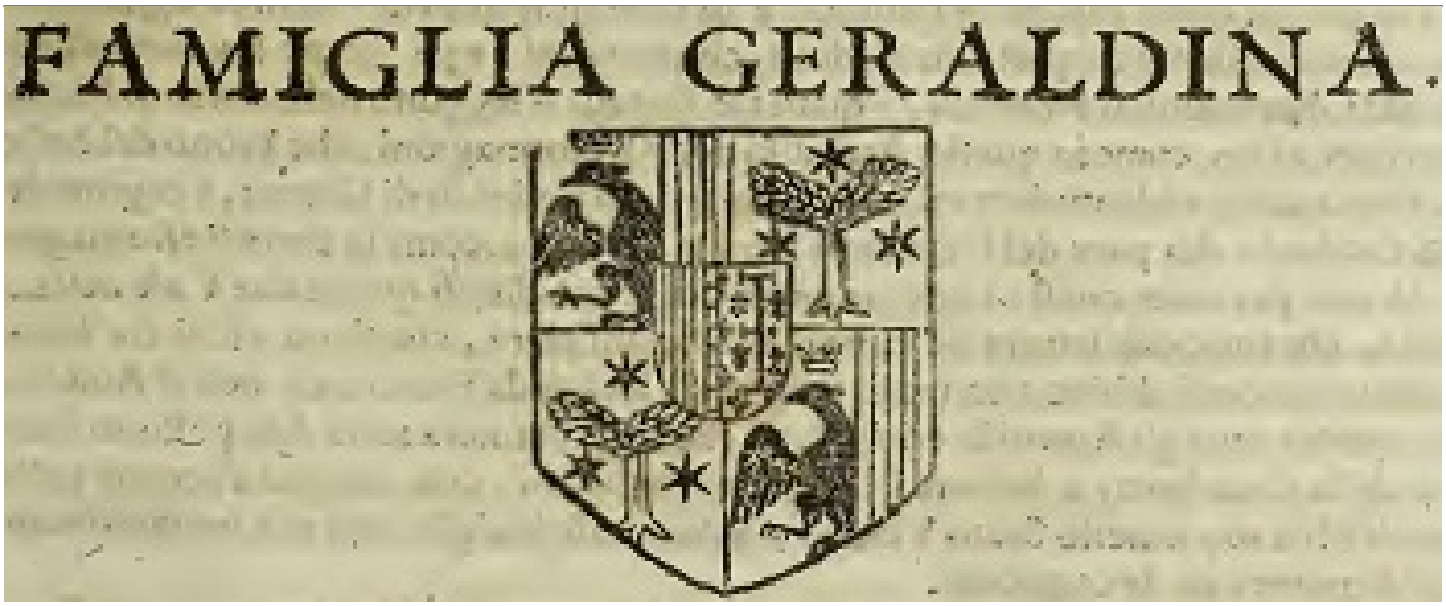

Els Geraldino, catalans de nació

Autor: Miquel Ques
Data de publicació: 07-02-2018

Els germans Geraldino, famosos humanistes, relacionats amb els Reis Catòlics i amb En Colom, ¿són italians o catalans? En Miquel Ques ens ho intenta dilucidar en aquest estudi.

Introducció: origen italià o català?
En aquest article ens disposem a parlar de la nissaga dels Geraldino i del seu probable origen català. Aquesta família és entre d'altres coses important perquè sabem segur que alguns dels seus membres visqueren a Catalunya i estigueren dins l'òrbita colombina. Tanmateix,les dades que ens n'han arribat a partir de fonts històriques i literàries són, també, un altre cas de barreja de fets versemblants amb d'altres d'inversemblants. O fins i tot, contradictoris, talment com passa amb les notícies que ens han arribat sobre en Cristòfor Colom. Així, d'una banda, algunes fonts bibliogràfiques esmenten que aquests Geraldino eren originaris de la Península Itàlica. Una part d'aquestes fonts els fa —com veurem— d'Amèlia, a la regió d'Úmbria, però una altra part en situa l'origen a Florència o a Perusa. I encara unes darreres fonts afirmen que són de Sicília, illa que, com tots sabem, era una possessió de la corona catalana. D'altra banda, hom els relaciona al mateix temps —i els emparenta— amb membres d'un cognom molt similar al seu cognom llatinitzat, que esdevé, en llatí, Geraldino/i. Ens referim als Gherardini italians, una família molt antiga de Florència. En molts textos, els Geraldino i els Gherardini apareixen mesclats, fusionats, de manera que es confonen amb gran facilitat. Vet ací un'exemple que hem trobat d'aquesta confusió. L'Ardiaca d'Amèlia, Gasparo Geraldino, afirmava que de bell antuvi la família era coneguda com Oliva. No sabem fins a quin punt tenen fonament aquests mots. En aquest sentit, cal tenir en compte que les armes familiars portaven una branca d'olivera de sinople[1].

Altrament, el que sabem i el que podem deduir sobre els Geraldino també els vinculen, deixant de banda la península itàlica, a la Nació Catalana. En efecte, hi exerciren, entre d'altres, els càrrecs de cancellers, diplomàtics, literats i militars i eren membres de gran rellevància dins l'Església. La seva convivència en l'àmbit de l'alta política, en el de l'alta cultura i en el de les classes socials superiors i el fet de tenir escut, denota per a ells un origen noble i/o aristocràtic. I és que les activitats d'alguns membres de la família, que pel que veurem va ser força nombrosa, revelen —ho acabem d'insinuar— una posició de la més gran prestància dintre de la piràmide social catalana. Al que hem dit — és

a dir, que exerciren de bisbes o que excel·liren en les tasques diplomàtiques i cancelleresques o fins i tot, en les de governació— encara hi podem afegir el fet que feien de preceptors dels fills i filles d'en Ferran II d'Aragó.

Els tres personatges més reconeguts: l'Antoni, l'Alexandre i l'Àngel

Les personalitats més reconegudes del llinatge o família amb cognom Geraldino són tres germans. Els famosos Antoni, Alexandre i Àngel. De molt jove, l'Antoni fou, entre moltes altres coses, secretari reial d'Alfons el Magnànim, mentre que l'Àngel va ser missatger del rei Ferran I de Nàpols davant el rei Joan II de Catalunya/Aragó. De vegades, però, les fonts apunten que l'Àngel —qui va ser també bisbe de Perusa i de Sessa, a prop de Nàpols, entre 1463 i 1486— va exercir com a ambaixador. Per exemple a Roma, en tant que llegat davant del Rei Renat, rei de l'Espanya Citerior. També a València. Aixi mateix, exercí aquesta tasca, entre molts d'altres encàrrecs [2], davant del Rei Ferran II el Catòlic, rei que ell assessorà sobre el seu futur matrimoni amb la reina Isabel de Castella. Altrament, aquest Àngel Geraldino és considerat per alguns no pas com a germà de l'Alexandre i de l'Antoni, sinó com a oncle d'aquests. D'altra banda, s'ha apuntat que l'Alexandre i l'Antoni no eren ben bé germans, sinó que podrien ser germanastres. La manca de claredat i transparència tocant als dits prohoms a partir de les fonts bibliogràfiques que tenim ens aboca sovint a l'opacitat i confusió sobre ells i sobre els fets històrics que ells van protagonitzar de debò. Aquesta mena de boira de dades és una situació que s'assembla a la d'altres personatges o nissagues que sabem que han estat manipulats pels censors de les narracions que expliquen llurs fets històrics. S'assembla a la boira que amara la família dels Colom.

Informació canònica

Com ja ha estat dit, la informació bibliogràfica canònica i general apunta que els Geraldino eren nadius de la península itàlica i que des d'aquesta península haurien fet el bot cap a Espanya a la primera meitat del segle XV. Admetem dita conjectura com a hipòtesi de treball a partir de la qual començar la nostra investigació. Així, sembla que els germans Alexandre i Antoni Geraldino haurien arribat a Catalunya provinents d'Itàlia i que, un cop a la nostra Península, s'haurien inserit dins la cort reial catalana d'Espanya. De tota manera, però, l'Antoni Geraldino hauria desenvolupat prèviament a Sicília, ja ho hem dit, la tasca de secretari d'Alfons el Magnànim[3].

Sobre l'Antoni Geraldino

Parlem de l'Antoni Geraldino. Aquesta personalitat hauria estudiat, abans d'arribar a Catalunya, a Perusa, Bolonya, Fano i Florència[4]. Així mateix, es diu d'ell que hauria tingut com a mestre un tal Grifone "il Quintiliano". Durant la seva època d'estudiant, hauria visitat, amb uns oncles seus, uns quants països. Fins i tot, hauria passat a les costes irlandeses.

Doncs bé, un cop arribat a Catalunya, aquest Antoni Geraldino seria investit, ja ben prest, poeta davant una multitud d'aristòcrates. Ens trobem en temps del regnat d'en Joan II d'Aragó (1459-1479). Aleshores l'Antoni tenia tan sols 22 anys d'edat. Durant el temps que aquest rei exercí el poder, l'Antoni, després de traslladar-se a Catalunya, també es responsabilitzà de les funcions de secretari i de protonotari. Fins i tot, el tenim testimoniat el 1487 com a canonge a la Seu o Catedral de Barcelona. D'això ens n'informa el notari Dalmau Ginebret en un dels llibres dels capítols de la seu barcelonina. En efecte, allí hi apareix com a clerici amelianensis, sedis apostolicae prothonotarii, et serenissimi domini nostri regis ad sanctum dominum nostrum papam oratoris, poetae laureati et viri literatissimi. És a dir, com a "[...] "clergue d'Amèlia, protonotari de la seu apostòlica, orador del sereníssim senyor rei nostre davant del nostre senyor el Sant Pare," [i com a] poeta llaurejat i baró molt versat en lletres". A més a més, el notari Narcís Guerau Gili, a qui l'Antoni Geraldino va dedicar un poema, actuà com a procurador seu davant del capítol barceloní (Arxiu Capitular de Barcelona, volum 850, folis 154-156). És amb aquests càrrecs de secretari i protonotari que negocià tractats de treva amb França per recuperar el Rosselló[5] i que féu d'ambaixador a favor dels interessos d'aquell rei en diferents corts estrangeres. Més tard, fou escollit nunci papal a la cort d'en Ferran II d'Aragó el Catòlic[6], i, a més, fou designat, com veurem, preceptor del fill i d'algunes de les filles d'aquest monarca.

Al mateix temps, entre el 1457-1488, l'Antoni Geraldino es va convertir en un dels primers i més importants humanistes a Espanya —talment com hem donat entenent— i va ser aquí on va escriure bona part de la seva obra poètica: aquesta, en versos horacians. El seu periple vital a la nostra península i amb ell la seva carrera d'humanista començaria amb la seva relació, a tall de preceptor[7], amb un fill il·legítim de Ferran el Catòlic: l'Alfons d'Aragó i Roig d'Ivorra, qui més endavant havia de ser militar i arquebisbe de Saragossa.

Sobre l'Alexandre Geraldino

Quan aquest Antoni Geraldino morí, el seu germà Alexandre el substituí en el càrrec de preceptor[8]. Així, segons en

Gonzalo de Baeza[9], si de la filla més gran d'en Ferran el Catòlic, la Isabel, el mestre en fou l'Antoni Geraldino, per a la Maria i la Caterina ho fou, en canvi, el seu germà Alexandre. A més, de l'Alexandre (o Alessandro), en sabem que va ser —ho tornem a dir— amic i protector d'en Colom[10], talment com ho va ser el supra dit germà Antoni. Aquest Alexandre Geraldino és l'Alexandre que més tard, com veurem, esdevindrà primer bisbe de Santo Domingo, a Amèrica, i l'escriptor de la famosa obra Itinerarium ad Regiones sub Aequinoctiali plaga Constitutas[11] (Itinerari a les regions situades sota la zona de l'equinocci): ni més ni menys que una de les primeres cròniques sobre el Nou Món després de la d'En Colom.

Planes del llibre Itinerarium ad Regiones sub Aequinoctiali plaga Constitutas
d'Alexandre Geraldino

Sobre l'Antoni i l'Alexandre Geraldino i la intel·lectualitat catalana
Sobre l'Antoni Geraldino i la intel·lectualitat catalana
Això a banda, ja hem dit que la historiografia oficial ens diu que l'Antoni i l'Alexandre Geraldino és van relacionar socialment i culturalment amb figures de la nació catalana del més alt nivell. Comencem per l'Antoni. L'Antoni Geraldino, el poeta lloat i llorejat i de rica producció literària, va influir en la intel·lectualitat de Catalunya. A parer d'en Jordi Rubió, «l'humanista italià [Antoni Geraldino] va poder exercir en les terres catalano-aragoneses una influència semblant a la que exercí en Nebrija en les castellanes». Els destinataris de les obres de l'Antoni Geraldino són personalitats destacades de Catalunya, Aragó, València o Mallorca, unes personalitats que sovint pertanyien a la casa reial mateix o que eren funcionaris de la cancelleria. Així, l'Antoni Geraldino es va relacionar, no només amb els mateixos reis i la més amunt citada princesa Isabel, sinó també amb la seva germana Joana d'Aragó, mal dita la Boja. I pel que fa als funcionaris, cal comptar amb el seu contacte amb personalitats com en Bartomeu de Verí, en Gaspar d'Arinyó, l'Ausiàs Despuig, en Joan Margarit i en Bernat de Margarit— d'aquestes dues darreres personalitats en parlarem més avall—[12]. Encara més, l'investigador Martin Früh reconeix —ho llegirem més endavant—l'amistat que tenia l'Antoni Geraldino amb en Joan Margarit, que havia estat elevat a cardenal[13]. Cal comptar també amb la circumstància que l'Alexandre Geraldino fou amic de l'arxiver i humanista Pere Miquel Carbonell, al qual va dedicar una sèrie d'epigrames[14].

Sobre l'Alexandre Geraldino i la intel·lectualitat Catalana
Així mateix, insistim en el fet que, al seu torn, l'Alexandre Geraldino formava part dels aliats, defensors i amics d'en Cristòfor Colom —com també ho foren el seu germà Antoni, en Lluís de Santàngel, Fra Joan Pere i el Cardenal Mendoça[15]—. A més a més, no hem d'oblidar en aquest sentit que va estar present a la junta que va fer possible les Capitulacions de Santa Fe[16] entre, d'una banda, el Descobridor i, de l'altra, En Ferran i La Isabel. En Roberto M. Tisnés, parlant de l'afinitat de l'Alexandre amb en Colom, exposa: «Por tanto, de lo que hemos observado hasta aquí séame lícito concluir que Mons. Alejandro se debe considerar el verdadero amigo, el gran admirador, el valeroso y acérrimo defensor de Cristóbal Colón, el que hizo decidir la gran empresa, el que defendió más que otro su gloria estudiando con solicitud transmitir a la posteridad, en su verdadero y más brillante aspecto, su grandiosa figura»[17].

Tomba d'Alexandre Geraldino a la catedral de Santo Domingo
(República Domicana) amb les barres catalanes

Altrament, l'Alexandre també es va relacionar i fou preceptor de filles dels Reis Catòlics. Com el seu germà Antoni. En concret, caigué sobre ell la responsabilitat d'ensenyar fins a quatre princeses i futures reines de monarquies europees. Les tres primeres, filles dels Reis Catòlics, i la quarta, la consort de l'hereu d'en Ferran II i la Isabel I. Són, respectivament, la infanta Isabel/Elisabet, esposa d'en Joan de Portugal (per bé que, quant a aquesta infanta, hom dubta si el preceptor fou aquest Alexandre o bé, com hem vist, el seu germà Antoni: ref. supra. Gonzalo de Baeza); la Maria, muller d'en Manuel de Portugal; i la Caterina, esposa de l'Enric VIII d'Anglaterra, de la qual fou confessor i capellà en aquest regne. Finalment, passà a Brussel·les al costat de la Margarida d'Àustria, filla de l'emperador Maximilià i dona de l'Infant Joan d'Aragó, l'únic fill baró dels Reis Catòlics, que va morir molt jove. La Margarida al seu torn envià l'Alexandre Geraldino davant el papa Lleó X —també l'emperador Maximilià el pare de la Margarida, li encarregà d'altres missions al mateix papat, i també a Florència i a Nàpols—. El seu magisteri sobre aquestes dames fou exercit amb gran saviesa i cultura i per aquest motiu aquestes senyores foren lloades per en Lluís Vives en la seva obra De Foemina Christiana (llibre I, capítol III) i pel mateix Erasme, segons que consta en unes cartes seves (Epístol. liber.II; epístolae.24)[18].

Ja en temps de l'emperador Carles I, aquest designà al 1518 l'Alexandre Geraldino bisbe de Santo Domingo. Per la

seva banda, el pontífex Lleó X l'envià davant d'aquest rei i d'altres prínceps cristians per organitzar la croada contra Selim Yayuz, soldà de l'Imperi Otomà i pare del famós soldà Solimà el Magnífic. Més tard, va fer de diplomàtic davant d'en Francesc I de França, d'en Maximilià d'Àustria i de l'Enric VIII d'Anglaterra. I encara més: va viatjar per Escòcia, Dinamarca, Hongria i Rússia. Després de tots aquests viatges, sembla que l'any 1520 hauria embarcat des de Sevilla cap a la seva seu episcopal americana, on escrigué la relació del seu viatge, que ja hem esmentat. Tan bon punt va arribar a Amèrica, desenvolupà a l'illa l'Espanyola una activitat extraordinària. Allí morí l'any 1525 als 70 anys, en olor de santedat[19]..

L'Alexandre Geraldino fou, en resum, militar, escriptor, eclesiàstic, preceptor, diplomàtic i un viatger incansable per molts indrets d'Europa i Amèrica, però també de l'Àfrica, car visità, ultra els països que hem esmentat, també Etiòpia. El que fa estrany és que per als els seus viatges sempre surti dels ports de Sevilla o Cadis. Ho diem perquè els Geraldino s'estaven a la cort catalana i vivien a Catalunya —l'Antoni Geraldino, residia a Barcelona—. Tenint en compte aquesta dada, seria més lògic pensar que eixia de viatge des del Principat de Catalunya, o des de qualque altre port de la Nació Catalana, una nació força experimentada en els viatges per mar i en expedicions nàutiques, com tothom sap.

La probable catalanitat de l'Alexandre i l'Antoni Geraldino: quinze dades

Pel que hem anat dient fins aquí, és a dir, per la informació que hem anat desgranant, pensem, doncs, que els Geraldino eren catalans. En aquest sentit, afegim encara una sèrie d'informacions rellevants que en corroborarien aquesta hipòtesi.

Primera informació. L'Alexandre Geraldino, en un dels seus escrits, mentre lloa Espanya i Roma, digué: «Muchas veces pensé para mí con qué amor no debo yo haberme para con muchas ciudades de España que alimentaron mi niñez y juventud; para con Italia que es una tierra en todo feliz»[20]. Amb aquestes paraules es reflecteix que el mateix Alexandre ens informa de primera mà que de nin i també de jove hauria viscut i fins i tot nascut a Espanya. D'aquestes paraules i de la resta d'informació que hem adduït, només en podem pensar que l'Alexandre, si és cert que va néixer i va viure els primers anys de la seva vida a la Península Ibèrica, hagué de néixer i passar la infantesa i primera joventut a la part d'Espanya que és Catalunya. O en qualque estat polític propi de la corona del rei d'Aragó. Llavors, de ser així, no seria veritat que hagués vingut d'Itàlia, sinó que seria nascut en algun dels regnes d'Espanya.

Segona informació. La història oficial ens diu que l'Alexandre s'encaminà de jove cap a la carrera militar,i que, seguint al seu germà Antoni, arribà a Espanya servint en l'exèrcit que féu front als portuguesos en terres de Castella[21]. Ara bé, sembla ser que en realitat ho féu a la guerra civil catalana (1462-1472), on vingué a lluitar. En efecte, sabem que l'oncle, el citat Àngel Geraldino, i el mateix Antoni i l'Alexandre arribaren, enviats per Ferran I rei de Nàpols, a Tarragona el 3 de maig de 1469 davant el rei Joan II. El seu objectiu era desenvolupar tasques diplomàtiques i recollir suports al regne d'Aragó per derrotar militarment i financerament els insurgents del bàndol de la Diputació del General de Catalunya. Si els germans de l'Alexandre lluitaren i donaren suport a la guerra de la Generalitat a favor d'en Joan II, sembla del tot lògic que l'Alexandre fes el mateix. Després, els Geraldini es desplaçarien cap a València, on coincidirien amb el príncep Ferran, el futur Ferran II d'Aragó[22]. Sigui com sigui, tot mena cap el fet que l'Alexandre es va moure sota l'òrbita de la Corona catalana.

Tercera informació. La vida d'aquests dos germans Geraldino està, per tant, estretament lligada a la cort dels reis d'Aragó i a la cultura i diplomàcia catalana. Amb tot, també es van moure en ambients itàlics. Ara bé. ho van fer, sembla, des d'una òptica o perspectiva catalana. Així, tingueren càrrecs eclesiàstics a Sicília —illa que pertanyia a l'estirp dels reis de Catalunya—, amb contactes a la Roma dels papes Borja catalans, amb els Medici[23],i amb els Pucci, qui de fet eren uns Puig/Despuig[24] catalans.

Tot el que venim dient ens porta a reformular la vertadera natura identitària d'aquests Geraldino, car ens l'acosta més i més a la Nació Catalana. Però hi ha més notícies que ens permeten reafirmar-nos en aquesta teoria. Llegim-les.

Quarta informació. Com recull en Jordi Bilbeny parlant de l'investigador Luís Ulloa, si l'Antoni Geraldino no era, com va afirmar l'estudiós Jaime de Villanueva (Xàtiva 1756-Londres 1824), d'origen estrictament català del Principat, almenys havia de ser súbdit de la «Corona aragonesa»[25]. I ho assegura basant-se en el fet que, si l'Antoni Geraldino havia

estat també secretari de Joan II, no podia haver estat un estranger[26].

Cinquena informació. Hem de tenir en compte, endemés, que l'Antoni Geraldino, intitula de la manera següent una de les seves intervencions curials —que va sortir impresa— sobre els esdeveniments que van possibilitar la presa de Granada: «Gratiarum actio directa ad Serenissimos Principes ac Christianissimos Dominos Reges nostros Dominum Ferdinandum et Dominam Helisabeth pro victoria eis a Domino collata de Granatensi civitate ac regno»[27]. La traducció del titol d'aquesta'obra impresa fa així: Acció de gràcies adreçada als sereníssims prínceps i cristianíssims reis nostres, el senyor En Ferran i la senyora La Isabel, per la victòria concedida per Déu a ells sobre la ciutat i regne de Granada. Com veiem, l'Antoni Geraldino tracta els monarques com a "senyors reis nostres", la qual cosa posa de manifest que l'Antoni s' inclou a títol particular com a súbdit dels reis des de sempre. O, si més no, que n'havia esdevingut amb el temps (tot i que no ens n'ha arribat, referent a ell, cap document de naturalització).

Àltrament, la informació que acabem d'explicitar no casa amb les dades, la cronologia i la informació sobre els Geraldino —en aquest cas, sobre l'Antoni— que ens arriben d'altres fonts. Hi ha, doncs confusió. Efectivament, aquestes altres fonts alternatives asseveren que l'Antoni Geraldino és nascut a Amèlia, a l'Úmbria, com apuntàvem al començament d'aquest text. El fan originari, en conseqüència, de la península itàlica. En concret, hi hauria nascut sobre l'any 1449. Aquestes fonts també afirmen que morí l'any 1488 a Marchena, a l'Andalusia. Ara bé, la dada que indica que va morir el 1488 és del tot incompatible amb la que es desprèn de l'obra escrita per l'Antoni Geraldino més amunt citada, car tothom sap que la presa de Granada s'esdevingué el 1492. Altrament, el fet que aquest humanista consideri els Reis Catòlics com els "nostres reis" es fa difícil de conjuminar-la amb la notícia segons la qual va néixer a Úmbria, per tal com l'Úmbria italiana no era possessió de cap de les branques de la nissaga d'en Ferran, sense obviar que potser es va naturalitzar a posteriori (tot i que no hi ha o no s'ha conservat, que sapiguem i cm hem dit més amunt, el document de naturalització). Quant a la seva mort a Marchena, aquí entra en joc novament, igual que en d'altres personatges històrics molt lligats a la nació catalana, el món andalús[28]. Ja hem vist la seva connexió evident amb les terres italianes —sobretot amb el Regne català de Nàpols— i amb les terres catalanes i amb la mateixa cort catalana. Andalusia, en canvi, no hi apareix. Així, pel que hem pogut escatir, es pot endevinar un intent de castellanitzar els Geraldino. Per això, aquests textos el farien morir a la dita vila andalusa de Marchena. O, fins i tot, a Múrcia. Tanmateix, la castellanització del lloc on finà no es pogué acabar de consumar a causa de l'abundant documentació que indica l'esmentada connexió catalana.

Sisena informació. A continuació, ens fem ressò del que comenta dels germans Alexandre i Antoni Geraldino en Jaime Villanueva en el seu Viage Literario a las iglesias de España: a Urgel y a Gerona. Allí hi diu: «Los hermanos Alejandro y Antonio Geraldino Amerinos Italianos (acaso Catalanes, naturales de Amer), que vivieron por acá mucho tiempo...»[29]. Per tant, en Villanueva ens està avisant, amb aquest parèntesi, que tal vegada eren catalans. Com veurem més avall, en Villanueva assimila, en un altre passatge de la seva obra, Amerensis amb el gentilici llatí de la vila d'Amer, a la Selva. D'altra banda, contínuament ens trobem amb obres i estudis que parlen d'una manera confusa o bé d'uns "Geraldino d'Amèlia" o bé apareixen adjectivats sota la forma Amerensis.

Setena informació. En un altre lloc, el mateix Jaime Villanueva torna a insinuar la catalanitat dels Geraldino. Aquesta vegada en el Viage literario a las iglesias de España sobre Mallorca. Allí ens diu que «en mi viage a la iglesia de Gerona, en un códice manuscrito, donde el curioso Catalán Pedro Miguel Carbonell dejó escritas varias cartas y poesias latinas de este Antonio Geraldino, y de otro del mismo apellido, llamado Alejandro, apellidándose ambos Amerenses. Los impuestos que ambos se muestran en nuestras cosas en aquellas composiciones, y la particular amistad con nuestros literatos de aquel tiempo, me han movido siempre a tenerlos por nacidos en Amer, villa de Cataluña, y por unos de aquellos Españoles »[30]. És a dir, que en Villanueva militava en la idea, i hi creia per qualcuna raó, que els Geraldino eren ben catalans.

Vuitena informació. L'historiador Josep Maria Bover va confeccionar a mitjan segle XIX un llibre sobre biografies dels escriptors antics i moderns de Mallorca. Allí hi parla dels Geraldino. A primer cop d'ull, sembla estrany que els hi incorpori, car la majoria de dades els fan nascuts a Itàlia, així com hem afirmat. Però vet ací què ens en diu: «Geraldino (Antonio), este esclarecido poeta a quién don Nicolás Antonio [erudit 1617-1684] hace catalán, floreció a principios del siglo XV, en cuya época estaba muy difundida su opinión literaria». Tornam a observar, doncs, un altre historiador que ens diu, baldament sigui d'una manera indirecta, que aquests Geraldino eren catalans. Seguidament, el mateix Bover afegeix : «sea lo que fuere, [l'Antonio Geraldino] vivia en Mallorca en 1420, y, cuando en 31 de mayo del referido año

firmó en clase de testigo el instrumento con que los médicos y cirujanos de la isla se obligaron a visitar todos los enfermos pobres sin ningun premio ni remuneración, se firma en estos términos: Antonius Geraldinus cives maioricarum»[31]. Segons en Bover, doncs, l'Antoni Geraldino va ser ciutadà de Mallorques. A més, sosté que va ser un admirador d'en Ramon Llull. I encara ens advera del següent: que sembla que aquest Antoni Geraldino va ser atacat en un del seus viatges per mar per uns pirates vora la costa de Mallorca. Comsevulla que sigui, tant si l'Antoni Geraldino va néixer a Amer o en algun lloc de l'illa de Mallorca, el fet és que per a ell pertanyia a la Nació Catalana.

Novena informació. Continuem amb la informació que ens fa a mans En Josep Maria Bover. En la mateixa obra parla de la tradició i freqüència amb què en temps antics es llatinitzaven els noms a les escriptures administratives. Aleshores es pregunta retòricament: «¿Podrá negarse que Geraldino es Garau; Sancto Minato, Santmanat; o Muredine, Mora?»[32]. És a dir, en Bover ens està dient que els Geraldino eren, possiblement, uns Garau o Guerau. O un llinatge fonèticament semblant. Un indici més de catalanitat a tenir en compte.

Desena informació. Qui també es fa ressò de la possible catalanitat dels Geraldino és l'alemany Martin Früh, un estudiós dels nostres temps, ja citat, i rotund coneixedor dels Geraldini. En el seu llibre Antonio Geraldini (+1488), esmenta igualment en Jaime Villanueva. En concret, el seu tom XII del Viage literario a las iglesias de España. Ho fa quan hi parla de la suposada catalanitat dels Geraldino, i, concretament, del fet de ser amerinus. En Früh també esmenta en J.M. Bover, qui el fa al seu torn, així com hem observat, de Mallorca[33]. En Martin Früh aporta nombroses dades que vinculen els Geraldino a l'entorn social i humanista català, les quals ens fan pensar que només van tenir, en principi, un únic entorn, una única cultura i una única educació: un entorn, una cultura i una educació plenament catalanes[34].

Onzena informació. El ja anomenat 'estudiós barceloní Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982) torna a citar el Viage d'en Villanueva (tom XIII, p.113), quan aquest afirma que «Alejandro y Antonio Geraldino, Amerinos Italianos (acaso catalanes, naturales de Amer)...». Sorprès per aquesta notícia, en Rubió excusa en Villanueva dient: «El títol Amerinus (d'Amèlia, a l'Úmbria), que [els Geraldino] afegien a llur cognom té la culpa d'aquesta equivocació». És a dir, que el que almenys està clar és que hi ha fonts que fan els Geraldino catalans de la vila empordanesa d'Amer.

Dotzena informació. Just després, el mateix Rubió ens diu que a l'any 1469 en Joan II va voler coronar poeta l'Antoni Geraldino. Però el rei mateix ens fa avinent que, com que es trobava en plena guerra contra en Renat d'Anjou, només el va poder nomenar secretari. En canvi, manà el seu fill Ferran, el futur Ferran el Catòlic, llavors només rei de Sicília, que el consideri com a tal i que li entregui la laurea. En l'encapçalament del document redactat en llatí que En Ferran II envia al seu pare Joan II, hi podem llegir: «Cum dilectus noster insignis vir Anthonius Geraldinus ex Ameria multa ex carminibus que in laudem vestrum composuit decantasset, [...]»35]. Vet ací la traducció: "Com que el nostre molt estimat i insigne baró Antoni Geraldino d'Ameria va recitar moltes paraules dels poemes que va compondre en honor vostre, ...". Aquesta fragment de frase és revelador. Hem remarcat una paraula del text en negreta: noster/nostre. Aquest possessiu indica que l'insigne baró Antoni Geraldino "pertanyeria" al rei Joan i a l'encara príncep Ferran. És a dir, que el tindrien com a conciutadà natural perquè ha nascut en terres seves (o l'hi han fet natural, per bé que tornem a dir que no s'ha conservat, si és que va existir, cap carta de naturalització). Conseqüentment, els és súbdit. Aleshores, si els és súbdit, també la ciutat on va néixer ha de pertànyer als seus dominis[36]. N'és un reconeixement més que pla. Passa que l'Ameria del text en resta fora, de llurs dominis, ja que, Amèlia, ho repetim, pertany, en tot cas, a l'Úmbria, dins els Estats Pontificis. La ciutat d'Ameria, doncs, no era un indret dels dominis que havien de pertànyer al futur Ferran II. Com que ja hem vist que d'altres textos el fan d'Amer de l'Empordà, aleshores podria ser que "Ameria" es referís a la vila d'Amer. Així, doncs, l'Antoni Geraldino, segons aquesta tesi, hauria vingut al món a l'Empordà.

Tretzena informació. Continuem aprofundint en la teoria d'uns Geraldino del Principat, possiblement d'Amer. Doncs bé, tendríem encara a favor d'aquest origen una relació d'amistat entre els Geraldino amb un membre de la família Margarit: en Bernat Margarit. En Bernat Margarit era de Girona i un cosí del cardenal i bisbe d'aquesta ciutat, en Joan Margarit i Pau, que hem citat més amunt. Recordem que els Margarit també actuaren decididament a la guerra civil catalana des de l'Empordà. Van participar en els dos bàndols. Es decantaren en primera instància a favor de la

Diputació del General. Finalment, però, s'integraren al bàndol de Joan II. En aquest sentit, sabem per un poema al·legòric, compost en motiu del seu nomenament, que en Bernat Margarit va ser nomenat bisbe de Catània. Anteriorment, havia estat abat del monestir Sant Pere de Roda a l'Empordà i va participar a les Corts que es van celebrar a Girona. També sabem que encara anteriorment havia estat monjo i cambrer del monestir d'Amer[37]. En el poema se'ns recorda que el seu cosí Joan Margarit havia estat ni més ni manco que abat d'aquest monestir. Si també recordem que Amer estava en territori predominantment remença[38], llavors, sempre que aquesta teoria fos correcta, en aquesta vila s'hauria creat la conjuntura a favor de la confluència i l'amistat entre aquests Margarit i els Geraldino.

Catorzena informació. Tornem a l'Antoni Geraldino. Pel que es veu, l'humanista va passar un temps a Sicília. Ho va fer més enllà del 1479, quan el rei Joan II ja havia traspassat. Sembla ser que allí hi hauria exercit el càrrec de comendatari d'un monestir. En concret, comendatari del monestir de Sant'Angelo di Brolo, a prop de Messina. Això vol dir que l'Antoni pertanyia de tot en totes a l'estament eclesiàstic. A més, es diu d'ell que allí hi féu un cert temps de preceptor —ja hem llegit que el càrrec de preceptor l'exercirà entre membres de la família reial—. Aquesta dada ens corroboraria el que acabem de dir, que va pertànyer al clergat, ja que aquesta tasca estava reservada bàsicament als clergues. D'altra banda, a Sicília es degué retrobar amb en Bernat Margarit, després que aquest va marxar a l'illa i amb molts d'altres catalans antitrastàmares, que havien fugit de Catalunya en acabada la guerra contra en Joan II. Sabem que els Colom també s'hi traslladaren[39]. De la mateixa manera, sabem que el seu germà Alexandre ocupà també un bisbat, confirmat pel papa Borja Alexandre VI. En efecte, l'Alexandre Geraldino, abans de ser bisbe a Amèrica, fou bisbe de Vulturara i Montecorvino, a la regió de la Pulla, al Regne de Nàpols[40]. A més a més, ens cal dir que devers l'any 1476 o 1477 el català papa Sixte IV (és a dir, el papa Francesc della Rovere o Rovira)[41] havia designat l'Antoni Geraldino protonotari apostòlic. En resum, tornem a trobar els Geraldino com a súbdits de Joan II i de Ferran II, estretament lligats a l'òrbita de l'alta diplomàcia catalana i amb el papat regit per catalans.

Quinzena informació. L'Helen Nader, recollint el parer de l'historiador Tarsicio de Azcona (Azcona, Navarra, 1923) diu: «The Geraldini brothers came to Spain as children and received their education in Castile; they could not have imported humanism from Italy»[42]. Aquesta frase pot ser també reveladora. Així, si els Geraldino vingueren a Espanya quan eren uns nins, segons dita teoria, i reberen l'educació a Castella, al contrari del que vindica la major part de la historiografia, la qual ens diu que els Geraldino arribaren d'Itàlia i foren els introductors de l'humanisme italià a Espanya; si d'altra banda hi ha gran quantitat de testimonis que, com hem vist, situen els Geraldino a Catalunya o a la nació catalana, aleshores només podem estar davant d'uns Geraldino catalans educats i formats a Catalunya, pujats en l'incipient humanisme i renaixement català. En altres mots, que no foren pas ells qui haurien introduït, en tota la seva plenitud i universalitat, l'humanisme a la Península i a casa nostra, sinó que s'haurien amarat d'humanisme a Catalunya mateix. Això sí, d'un humanisme català que s'havia inspirat prèviament en les fonts clàssiques d'Itàlia.

Uns altres germans Geraldino:

En Bernat Geraldino

De la família Geraldino, a més de l'Antoni, l'Àngel i l'Alexandre, en coneixem d'altres personatges. Entre ells, un Bernat Geraldino (1424-1499). Aquest baró fou jurista, estudià arts i dret civil a Siena, va fer de jutge en diferents ciutats d'Itàlia i va estar relacionat amb la cort napolitana, car entrà al servei del rei Ferran I de Nàpols. Exercí importants càrrecs administratius i jurisdiccionals en aquest regne[43]. Tornem a recordar que el Regne de Nàpols havia estat conquerit per la monarquia catalana.

En Batista Geraldino

Hi ha així mateix un Batista Geraldino, comte palatí i amic del rei Ferran I de Nàpols. També fou Governador de Còrsega dos cops alterns. Un cop, segons sembla, entre 1468-1476 per nomenament del Duc de Milà; i un altre cop, nomenat pels genovesos en els anys immediatament posteriors, entre 1477-1480,i en uns moments convulsos i obscurs. Cal dir que el domini de l'illa corresponia als catalans. Ara bé, fou un domini merament nominatiu i intermitent des del rei Martí l'Humà, l'Alfons el Magnànim i en Joan II.

En Bernadí Geraldino i l'Agapit Geraldino

Coneixem també un altre comte palatí de la família: en Bernadí Geraldino. Les fonts diuen que fou un cavaller d'Amèlia i que el 1459 Ferran I de Nàpols el nomenà capità a la mateixa ciutat de Nàpols, un de tants càrrecs que li atorgà[44]

En Bernadí, doncs, també estava molt lligat a la nostra nació.

També hi ha un Agapit Geraldino (1454-1515), que es promocionà dins l'estament eclesiàstic amb l'ajuda dels Borja, igualment catalans. Va ésser secretari d'Alexandre VI. A l'any 1497 passà al servei del cardenal Joan de Borja, i, un any després, al servei de Cèsar de Borja, de qui fou secretari. Fou nomenat bisbe de Siponto l'any 1498, càrrec que exercí fins a l'any 1506. A més, es mantingué, tot acumulant beneficis, al servei de Cèsar fins i tot després de morir Alexandre VI i després de la partença de Cèsar suposadament cap a França. Finalment, l'Agapit Geraldino repartiria el seu temps entre la seva casa de Roma i la seva—diuen les fonts— Amèlia natal[45]. En tot cas, l'Agapit estava estretament relacionat amb el papa català Alexandre VI i el seu fill Cèsar. Un exemple clar de la seva relació amb Cèsar la podem observar en la següent frase llatina «De Geraldinus Agapitus, ducis valentini carus, grati animi, ergo sequens fortune atque infortuni eiusdem particeps»[46]. És a dir, [...] «l'Agapit Geraldí, apreciat pel duc de València, home d'esperit agraït, al qual aquell seguí en la sort i va particpar de la seva dissort».

En Mateu Geraldino

Però també coneixem un Mateu Geraldino, que sembla que morí a l'any 1471. Havia estat investit, igualment, comte palatí i va ser escollit l'any 1455 governador de Rocca di Ceri per ordre de Calixt III, el primer papa Borja. Sembla que en algun moment va ser conseller da dieci, a Amelia, i que també va ser ciutadà romà[47]. Del càrrec de conseller, en podríem establir un possible paral·lelisme amb la vila d'Amer catalana, si no descartam la teoria, que la família que investiguem en fos oriünda. En un document signat a Barcelona, el 10 d'agost del 1461, el Príncep de Viana concedí, entre d'altres punts menors, el privilegi a la vila, vall i terme d'Amer, de poder tenir dos cònsols i sis consellers per a la vila, i dos cònsols i sis consellers per a la vall. Així mateix, els faculta per poder-se reunir en conjunt o separadament i sense l'obligació de demanar permís al veguer de Girona[48]. Ara bé, segons els documents de què disposem que parlen d'aquest darrer personatge Geraldino en podem deduir estrictament dues coses: la primera és que ostenta càrrecs que depenen de reis i de papes catalans. La segona és que aquests càrrecs només eren reservats a l'estament de la noblesa i de l'aristocràcia.

L'escut d'armes dels Geraldino

Encara trobem els Geraldino en una altre àmbit del món català: en l'heràldica. Es creu que l'escut primigeni dels Geraldini constava dels següents elements: un camp d'atzur, un lleó amb una branca d'olivera i una olivera de sinople amb tres estels d'or posats al cap. Ara bé l'escut d'armes més divulgat dels Geraldino és dimidiat. D'un banda en el primer camp s'hi visualitza una partió en camp d'or amb una àguila coronada tota de sable. Els el va concedir l'emperador Carles I[49]. De l'altra, tres pals de gules en camp d'or: les armes reials catalanes. El segon camp és d'atzur i té un arbre de sinople (sembla que una olivera) amb tres estrelles daurades de sis puntes, col·locades un-dos. Ara bé, no sabem exactament si es tracta de les armes dels Geraldino o bé les dels Gherardini.

Però existeix encara una altre escut amb armes quarterades que hom atribueix a la família. És més antic. En ell, el primer i el quart quarter representen les armes tal com les hem descrites primerament. El segon i tercer quarter tenen les armes dels Geraldino o Gherardini amb l'arbre (o estrelles). Aquesta vegada, però, amb la particularitat que hi ha un afegit. Es tracta d'un escussó centrat, amb les armes del reialme de Nàpols —és a dir, les armes de Catalunya— les d'Arpad, les dels Anjou i les de Jerusalem[50]. Unes armes donades pel rei Ferran I de Nàpols[51].

Conclusió

Recapitulant i en conclusió, estem parlant d'uns Geraldino plenament naturals —o potser naturalitzats— de la Nació Catalana. Aquesta nacionalitat catalana explicaria que tinguessin càrrecs de gran responsabilitat dins la monarquia dels Aragó; explicaria també el fet que l'Antoni Geraldino escrigués, a banda de fer-ho en llatí, també en català; que sigui canonge de la catedral de Barcelona, que, a més, en nombrosos documents fos anomenat pròpiament amb el nom català Antoni[52]; que els Geraldino es trobin ubicats arreu dels estats de la nació catalana; que els reis qualifiquin algun dels membres de noster, que els vegem també a la cort dels reis de Nàpols; que siguin presents a Catalunya en temps de la guerra civil catalana; que estiguin estretament relacionats a Roma amb els Papes Borja (algun d'ells amb en Cèsar Borja) i els Rovira; que siguin ambaixadors dels reis d'Aragó a les corts reials d'Europa; que possiblement siguin nadius o estiguin relacionats amb la vila d'Amer i amb l'Empordà; que tinguin amistat amb En Colom i amb la família d'En Colom, com els Margarit; que esdevinguin peces claus de l'empresa americana que aquell encapçalà; que estiguin relacionats amb l'illa de Sicília i amb Nàpols —reialmes pertanyents a la confederació catalana—; que siguin escriptors vinculats amb diversos humanistes de la Nació Catalana, que portin incorporats en el seu escut les barres dels reis catalans; que alguns d'ells facin de preceptors de princeses catalanes ; que s'encarreguin de monestirs i de bisbats —també a les Antilles— en territoris dels Estats Catalans; que exerceixin de protonotaris dels nostres reis; que

algun membre de la família arribi a ésser virrei i un altre s'encarregui del govern de Còrsega. Així tenint en compte tots aquests fets, cal pensar que foren o bé catalans nascuts al Principat de Catalunya o bé catalans nascuts en algun dels estats polítics de la Nació Catalana. O, fins i tot, catalans o fills de catalans que s'havien establert a posteriori en terres italianes, d'on sembla que, d'altra banda, eren els Gherardini, amb qui els nostres Geraldino s'haurien relacionat o emparentat.

És per la seva catalanitat que els Geraldino nascuts als estats primitius catalans es van traslladar posteriorment a les illes i a la terra ferma de l'actual Itàlia: com ara a la Cort reial d'Alfons el Magnànim a Nàpols, o a la del seu fill Ferran a Sicília. És a dir, que des de Catalunya seguirien els passos i conquestes dels nostres reis i dels nostres papes —i potser també s'instal·larien a Amèlia, on encara existeix avui dia un casal denominat Geraldini o Gherardini, que no sabem si està relacionat amb la família que ens ocupa—.

Aleshores, tenint en compte el que hem dit i el pes clau i fora de tot dubte de l'expansió dels catalans no només per les illes de Sicília, Sardenya o Nàpols, sinó també per Còrsega i pels Estats Pontificis, així com també per altres estats, ducats, senyories i repúbliques itàliques —expansió que encara cal estudiar amb més profunditat—; atès també el constant tràfec, —documentat— d'anada i tornada de les grans famílies o les respectives branques arreu de la nació catalana; tenint, en fi, en consideració tot això, ens demanem, ¿com podia ser estrangera a la Nació Catalana la família Geraldino —que podria cognomenar-se, en realitat, Guerau o Grau—? ¿Com pot ser foraster un llinatge que respira catalanitat per tots els costats? Com podem considerar aliens a Catalunya una estirp que deu el seu gran poder i la seva condició de gran família noble i potser emparentada amb la reialesa a la mateixa nació catalana? Doncs bé, són aquests magnats les personalitats que van afavorir En Colom. Són aquests aristòcrates catalans els qui van ajudar i van participar en l'empresa colombina.

Escut d'armes d'Aragó, conservat
al palau Geraldini d'Amelia[53]

Escut d'armes del segle XV, conservat al palau Geraldini d'Amelia[54]

Miquel Ques
(col·laboració tècnica i
traducció dels textos en llatí:
Francesc Magrinyà)

NOTES I BIBLIOGRAFIA:

[1] Eugenio Gamurrini, Istoria Genealogica delle famiglie nobili toscane, et umbre; Stamp. Francesco Livi,Fiorenza, 1673, p. 169.

[2] Idem, p.173-174.

[3] Recordant que en aquells moments, quan hom deia Sicília, es podria referir a un dels dos regnes, el mateix regne de Sicília, o el regne de Nàpols. És a dir que podria ser molt bé que Antoni Geraldini hagués passat també per Nàpols.

[4] Era habitual que els fills de l'aristocràcia de nació catalana fossin enviats a Itàlia per a formar-se. En algunes fonts, es menciona l'Antoni Geraldini exercint de mestre en terres itàliques.

[5] Vg. Jordi Bilbeny, Cristòfor Colom Príncep de Catalunya, ed. Proa, Barcelona, 2006, p. 187.

[6] Giovanni Batista Spotorno, Codice Diplomatico Colombo Americano occia racolta di documenti originali e inediti, spettanti a Cristoforo Colombo alla scoperta ed al Governo dell'America. Ed. Ponthenier, Genova, 1823, p. 24.

[7] A qui més tard sembla que va dedicar la seva obra Carmen Bucolicum. L'arquebisbe Alfons d'Aragó comptava tan sols 7 anys d'edat a l'any 1479 quan va ser nomenat en el càrrec. Just abans, l'havia precedit l'arquebisbe Ausiàs Despuig; més tard, l'Alfons seria arquebisbe de València, abat de Sant Cugat del Vallès, de Sant Joan de les Abadesses, de Ripoll i lloctinent de Catalunya i Aragó. La seva filla Joana es maridà amb el III duc de Gandia, Joan de Borja i Henriques.

[8] Julio Alonso Asenjo, «Optimates Laetificare: la egloga in Nativitate Christi de Joan Baptista Anyés o Agnesio»; Criticón, 66-67 (1996), p. 315.

[9] Ruth Martínez Alcorlo, «La literatura en torno a las hijas de los Reyes Católicos: inicios de una tesis doctoral»; Cuadernos de Filología Hispánica Dicenda. Núm, Especial 253-266, vol. 30 (2012), p. 257.

[10] Jordi Bilbeny, op., cit. p. 190.

[11] Idem, p. 186.

[12] Martin Früh, «Los Carmina ad Iohannam Aragonum de Antonio Geraldini», Faventia 22/1; (2000), p. 143.

[13] Martin Früh, El Epodon liber de Antonio Geraldini, Estudi dins projecte d'investigació La dimensión europea de la literatura latina humanística en la Corona de Aragón (MEC, HUM2005-04657); L'ERMA, di BRETSCHNEIDER, Roma, 2008, p. 193.

[14] Maria Antonia Adroher Ben. «Estudios sobre el manuscrito Petri Michaelis Carbonelli Adversaria. 1492, del archivo capitular de Gerona»; Annals de l'Institut d'Estudi Gironins, vol.11, Girona, (1957), p. 114-115.

[15] Roberto M. Tisnés J, CMF, Alejandro Geraldini, Primer obispo residente de Santo Domingo; Col. Catedral Primada, serie estudios 1, Santo Domingo, 1987, p. 20.

[16] Jordi Bilbeny. op. cit.,p. 190.

[17] Roberto M. Tisnés J, CMF, Alejandro Geraldini, Primer.., op., cit., p.107.

[18] Buenaventura Delgado Criado (coord.), Historia de la educación en España y América, La educación en la España moderna, s. XVI-XVIII, volum.2, ed. SM, ed. Morata; Fundación Santa Maria, Madrid, 1993, p. 297.

[19] Roberto M. Tisnés J, CMF, Alejandro Geraldini, Primer ..., op, cit., p. 138.

[20] Idem, p. 230.

[21] Diccionario Histórico o Biografia universal compendiada, Tomo Sexto, ed. Imprenta Oliva; Barcelona, 1832, p. 479 - 480.

[22] Martin Früh, «Formas y funciones de la poesía religiosa de Antonio Geraldini escrita en la época fernandina»; Anuario de Historia de la Iglesia, 26 (2017); p. 285-317.

[23] Antoni Geraldini dedicà uns poemes a Pere de Medici.

[24] Alexandre Geraldini coneixia un Lucio Pucci (Puig) al qual adreçà una carta en el seu famós llibre. Bernat Margarit també coneixia al mateix Lluís Despuig, mestre de Montesa.

[25] Terme utilitzat per Luís Ulloa.

[26] Com així també ho veié Jordi Bilbeny. Vg. Jordi Bilbeny , op. cit., p. 188.

[27] Álvaro Fernández de Córdova Miralles, Alejandro VI y los Reyes Católicos. Relaciones político-eclesiásticas (1492-1503), Thesis ad Doctoratum in Theologia totaliter edita, Pontificia Universitas Sanctae Crucis, Facultas Theologiae, Roma, 2005; a Dissertationes Series Theologica, XVI, Ed. Università Della Santa Croce, Roma, 2005, p. 142.

[28] Julio Alonso Asenjo, «Optimates Laetificare: la egloga in Nativitate Christi de Joan Baptista Anyés o Agnesio»; Criticón, 66-67 (1996), p. 314.

[29] Jaime Villanueva, Viage Literario a las iglesias de España, a Urgel y a Gerona, tom XII; Imprenta Real Academia de la Historia, Madrid, 1850, p. 112-113.

[30] Jaime Villanueva, Viage Literario a las iglesias de España, a Mallorca, tom XXII, Imprenta Real Academia de la

Historia, Madrid, 1852, p. 229-230.

[31] Joaquín Maria Bover, Memoria Biográfica de los mallorquines que se han distinguido en la antigua y moderna literatura, Imprenta Nacional, Juan Guasp y Pascual, Palma, 1842, p. 134.

[32] Idem, p. 464.

[33] Martin Früh, Antonio Geraldini (+1488), ed. Lit Verlag, Münster, 2005, p. 4.

[34] Vg. http://www.geraldini.com/content/98/antonio-geraldini-en-el-mundo-catalano.html

[35] Jordi Rubió i Balaguer. Sobre biblioteques i biblioteconomia, Obres de Jordi Rubió i Balaguer, vol. 12, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995; p. 42. (Doc. de Guissona, oct. 1469, ACA. 3450, 34v).

[36] Amer, amb els segles, sembla ser que va anar canviant de domini, així com la seva jurisdicció.

[37] Lluís Lucero i Comas, «Sobre un poema d'Antonio Geraldini dedicat a Bernat Margarit», Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XXXI; p-89-99 (1990-91), p. 93.

[38] Manel Güell, Els Margarit de Castell d'Empordà. Família, noblesa i patrimoni a l'època moderna; Fundació Noguera, Estudis, 56, Barcelona, 2011, p. 34-35.

[39] Vg. cap. 7. «El regne català de Sicília», Jordi Bilbeny, Cristòfor Colom Príncep de Catalunya, Ed. Proa, Barcelona, 2006, p.177-211.

[40] Eugenio Gamurrini, Istoria Genealogica ..., op. cit., p. 175.

[41] Martin Früh, «Formas y funciones ..., op., cit., p. 291.

[42] Helen Nader, The Mendoza Family in the Spanish Renaissance 1350-1550, The library of iberian resources online. Rutgers university Press, 1979, Introducció. Extret de Tarsicio de Azcona, La elección y reforma del episcopado español en tiempo de los Reyes Católicos, Madrid, 1960, p. 147.

[43] Antònia Carré, Lluís Cifuentes, «Quesits (Barcelona, Pere Posa, 1499): Una traducció catalana desconeguda del Liber de Homine (Il Perchè) de Girolamo Manfredi amb filtre napolità», Arxiu de Textos Catalans Antics, 20 (2001); p. 554

[44] Eugenio Gamurrini, Istoria Genealogica ..., op., cit., p. 185.

[45] Nicasio Salvador Miguel, «Intelectuales españoles en Roma durante el gobierno de los Reyes Católicos», Plenaria Medieval, «Rumbos del hispanismo en el umbral del Cincuentenario de la Asociación Internacional de Hispanistas»; vol. 1a edició de Patrizia Botta, Bagatto Libri, Roma, 2012, p. 49.

[46] Extr. Codice Barberiano, Latino 2312, de la Biblioteca Vaticana. «Bolletino della Deputazione di storia patria per l'Umbria.», Vol. 58, 1961, p. 85.

[47]www.Keytoumbria.com/Amelia/Geraldini_Family.html.

[48] Antoni Pladevall. «Privilegis reials de constitució del règim municipal de la vila i vall d'Amer», Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, XXXIV (1994), p. 64.

[49] Eugenio Gamurrini, Istoria Genealogica ..., op. cit., p. 185.

[50] Idem. p.169.

[51] Idem. p.185

[52] Vg. Manuel de Bofarull y Sartorio, Colección de documentos inéditos del archivo general de la corona de Aragón, tom XXVII, «Opúsculos inéditos del cronista catalan Pedro Miguel Carbonell», Tomo I, Barcelona Imprenta del Archivo, 1864, p. 103.

[53] Escut d’armes d’Aragó, conservat al palau Geraldini d’Amelia: regal del rei Ferran d’Aragó a l’Angel, bisbe de Sessa Auruna, i a en Bernardino, virrei de les Dues Sicílies. A la part alta s’hi llegeix: [Ferran] “feliç, rei Just”. A baix: Àngel, senyor bisbe de Suesse; Bernardí,soldat, 1470. A baix a la dreta: el lleopard dels Hasburg, concedit des de feia pocs anys als Geraldini d’Amèlia per part de l’emperador Maximilià d’Habsburg http://www.geraldini.com/content/25/stemma-di-aragona-dedicato-ad-angelo-e-bernardino-geraldini.html

[54] Escut d’armes del segle XV, conservat al palau Geraldini d’Amelia. La inscripció –referida també per Gamurrini,--diu: "Prima Geraldini fuerat in signa prolis addita sideribus mitis oliva tribus rex sua Aragoniae signa quiritia Cesar pro meritis tantae contribuere domus". Traducció: "Ha estat afegida una oliva madura amb tres estrelles als primitius senyals de la nissaga dels Geraldino. El rei d'Aragònia hi ha afegit els seus senyals civils a causa dels mèrits d'un casal tan important ".
http://www.geraldini.com/content/26/stemma-geraldini-di-amelia.html